

Д. С. Касяненко,

Інститут філології Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДЕРИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРМІНІВ ПРАВНИЧОГО ЄВРОЛЕКТУ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті досліджено особливості творення термінів правничого євролекту, зокрема висвітлено їхній дериваційний потенціал в німецькій та українській мовах.

Ключові слова: дериваційна модель термінів правничого євролекту.

Статья посвящена исследованию особенностей образования терминов правового евролекта, а именно изучению их деривационного потенциала в немецком и украинском языках.

Ключевые слова: деривационная модель терминов правового евролекта.

This article is aimed to explore the peculiarities of legal eurolekt terms formation in particular to study their derivational potential in German and Ukrainian languages.

Key words: derivational model of legal eurolekt terms.

Незважаючи на майже півстолітнє існування Європейського Союзу та прогресивну мовну політику об'єднаної Європи, у лінгвістиці відносно нещодавно було визначено місце та значення мови ЄС – *євролекту* у системі фахових мов. Хоча інтеграційні процеси у Західній Європі у ХХ ст. сприяли вже у 50-і роки минулого століття «формуванню євролекту, як нової мовної сутності» [5], запровадження нового напрямку лінгвістичних досліджень – *євролінгвістики* і похідних від неї понять *євролект*, *євромова*, *єврожаргон*, *євротекст*, *євронім*, відбулося лише у 90-х роках минулого століття.

Аналіз літератури виявив динамічність досліджень євролекту на зарубіжних теренах і нестачу фундаментальних розвідок зазначеної проблематики у вітчизняній лінгвістиці, що зумовлює *актуальність* даної розвідки. Перші студії, присвячені лінгвістичним аспектам нової легіслативної культури, з'являються в Західній Європі наприкінці 90-х рр. (В. Вайсфлог, С. Шарчевич, Р. Гофен, П. Сандріні, Ж. Р. де Гроот, Р. Арнтц, Р. Штольце А.-Л. К'єр). В Україні євролект як феномен «нової інтернаціональної мовної сутності» [5] стає об'єктом наукових досліджень лише з 2007 р. [1] і згодом висвітлюється також іншими мовознавцями, перекладачами-практиками та науковцями (О. Чередниченко, Т. Качка, С. Друзенко, Д. Касяненко).

Мета цієї розвідки – з'ясувати словотвірні особливості правничого євролекту в німецькій та українській мовах. *Об'єктом дослідження* виступають німецькомовні юридичні тексти ЄС [6; 7] та їхні офіційні переклади українською мовою [2; 4]. *Предмет дослідження* – дериваційний потенціал термінів правничого євролекту в німецькій та українській мовах. *Матеріалом дослідження* слугують терміни правничого євролекту, відібрані методом загальної вибірки із зазначених джерел європейського права.

Запропоноване Л. Гоффманном горизонтальне структурування (приналежність фахової мови до певної галузі) та вертикального розшарування фахових мов (розподіл фахових мов на пласти за рівнем їхньої змістової спеціалізації), дозволяють виокремити в мові права – підмову європейського права і позначити її **правничим євролектом**, представленим юридичними текстами ЄС [3, с. 88].

Поруч із такими лексико-семантичними процесами поповнення терміносистеми правничого євролекту як термінологізація, запозичення, метафоризація, продуктивним способом творення термінологічних одиниць мови європейського права і в німецькій, і в українській мовах слугує *дериваційний спосіб словотворення* [3, с. 107]. Порівняльний аналіз термінологічних одиниць німецької та української мови в юридичних текстах ЄС (далі ЮТ ЄС) дозволяє виявити продуктивні моделі творення термінів правничого євролекту і описати їхній комунікативний та дериваційний потенціал. Процес словотворення у загальнонавжіваній та фаховій мовах відбуваються за однаковими моделями, проте інтенсивність та специфіка їхнього застосування різна.

Німецькі та українські терміни, які функціонують в ЮТ ЄС, утворюються такими способами словотворення: *деривацією*, *словоскладанням* та *аббревіацією*. Оскільки обсяг статті не дозволяє детально зупинитися на кожному із зазначених способів словотворення, в рамках даної розвідки ми пропонуємо зосередитися на першому способі і виявити найпродуктивніші дериваційні моделі правничого євролекту обох мов.

Серед прикладів деривації (утворення термінологічних одиниць – похідної лексики, за допомогою внутрішніх ресурсів мови від термінів або від загальнонавжіваних одиниць літературної мови [3, с. 108]) виокремлюємо *префіксальну модель* творення юридичних термінів правничого євролекту, яка поширена як у німецькій, так і в українській мовах. Вона представлена багатофункціональними префіксами, які використовуються для творення різних частин мови, наприклад у німецькій мові: 1.) термінів-іменників – *m. Abbau* (скасування), *m. Antrag* (заява); *m. Beitritt* (вступ) 2.) *diessl. erklären* (проголошувати / заявляти), *erweitern* (розширювати), *verfassen* (укладати) тощо. Слід нагадати, що в німецькій мові у творенні дієслів розрізняють відокремлювані: *ab-* (*abberufen* – відкликати), *bei-* (*beitreten* – вступати) тощо; та невідокремлювані префікси: *be-* (*beauftragen* – уповноважувати), *ge-* (*genehmigen* – ухвалювати), *er-*, *ver-*, *zer-*, *ent-*, *emp-*, *miß-*.

В українській мові цей спосіб найчастіше використовують у термінотворенні іменників та дієслів. Термінотворчі префікси українських термінів європейського права формуються від (1) прийменників: *без-* (*беззвизовий*), *в(у)-* (*впровадження*, *вступ*), *від-*, (*відшкодування*, *відкличання*), (2) частки *не-*, (*недієздатність*, *незалежність*), (3) повнозначних слів (так звані префіксоїди), наприклад: *віце-президент*, *екс-прем'єр-міністр* тощо.

Частина продуктивних префіксів німецькомовної та українськомовної терміносистеми європейського права належать до інтернаціональних і застосовується у творенні термінів-інтернаціоналізмів. У терміносистемі європейського права обох мов можна виділити такі інтернаціональні префікси: **anti-** (анти-): **antiautoritär** (**анти**авторитарний); **de / s-** (де / с-) *f.* **Dekonzentration** (**де**концентрація); *f.* **Desintegration** (**де**інтеграція); **dis-** (дис) – *f.* **Diskriminierung** (**дис**кримінація), **sub-** (суб-) – *n.* **Subsystem** (**суб**система), **supra-** (над) – **supranational** (**над**національний), **trans-** (транс) в українській та англійській мовах – **транс**кордонний та відповідно **trans-boundary**, проте в нім. мові *grenzüberschreitend/ grenzübergreifend* тощо.

Суфіксальну модель і в німецькій, і в українській мовах правничого євролекту використовують у творенні різних частин мови, проте найчастіше у творенні термінологічних одиниць, представлених іменниками та прикметниками. Для правничого євролекту в німецькій мові характерна тенденція субстантивації різних частин мови за допомогою суфіксів **-heit**, **-keit**, **-igkeit**, **-e**, **-ie**, **ität**, **-schaft**, **-tum**. Основою таких термінів-іменників виступають якісні прикметники з абстрактним значенням. Приклади творення термінів суфіксальним методом наводимо, враховуючи частотність їхнього застосування в юридичних текстах ЄС: (а) **Sub. (Adj + heit)** – **Freiheit** (свобода), **Gleichheit** (рівність), **Sicherheit** (безпека) тощо, які також виступають складовими багатоконпонентних іменникових композит: **Einwanderungsfreiheit** (свобода пересування), **Kompetenzenhoheit** (суверенітет держави у здійсненні правової компетенції); (б) **Sub. (Adj+keit / igkeit)** – **Einigkeit** (єдність), **Freizügigkeit** (свобода пересування та перебування), **Mehrsprachigkeit** (багатомовність); (в) **Sub. (Adj+schaft)** – **Gemeinschaft** (спільнота) та похідні від нього терміни: **Atomgemeinschaft** (Спільнота з атомної енергії), **Beitrittspartnerschaft** (партнерство заради вступу).

В українській мові серед найпоширеніших суфіксів у термінах правового євролекту, враховуючи інтенсивність їхнього застосування в ЮТ ЄС, можна виділити: (1.) віддієслівно-іменникові **-анн-я** (-янн-я),

-енн-я, **-інн-я** (-інн-я) зі значенням дії, стану, процесу – **рішення**, **головування**; (2.) іменниковий суфікс **-ість** із абстрактним значенням – **ідентичність**, **більшість**, **багатомовність**; (3.) іменниковий суфікс **-тв-о** зі збірним значенням – **верховенство**; (4.) іменниковий суфікс **-ик**, **-ник** зі значенням особи чоловічого/ жіночого роду **-ниц-я** – **радник**, **представниця** та ін.; (5.) дієслівні суфікси **-ота-ти**, **-оті-ти**, **-ну-ти** зі значенням дії – **ухвалювати**, **запровадити** тощо. З прикладів очевидно, що для творення термінів часто застосовується змішана префіксально-суфіксальна модель.

І в німецькій, і в українській дериватології правничого євролекту активно використовуються іноземні суфікси: **-at** (-ат) – **Kandidat** (**канд**идат); **-ent** (-ент) **Kontingent** (**контин**гент); **-tion** (-ція) **Integration** (**інте**грація), **Koordination** (**коорд**инація); **-ist** (-іст) тощо.

Дослідники одногласно стверджують, що у ХХ столітті в Німеччині розпочався бум творення складних слів і термінів. Ця тенденція активно поширюється сьогодні особливо у фахових мовах, і пояснити її можна потребою в економії мовних засобів. Тож, найбільш продуктивним та найбільш поширеним способом творення саме німецьких термінів слугує **словоскладання**, яке зустрічається також і в українському словотворенні, що визначає подальші вектори наукових досліджень зазначеної проблематики.

Література:

1. Гавура Д. Проблема багатомовності в ЄС з точки зору перекладу, адаптації та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України / Д. Гавура // Мовні і концептуальні картини світу : Збірник наукових праць. – Випуск 23, частина 1. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – С. 136–139.
2. Договір про запровадження Конституції для Європи (проект) (2003/С169/01). – 2008. – 170 с. – офіційний переклад [Електронний ресурс] Законодавство України. Верховна Рада. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис... канд. філол. наук : 10.02.16 / Д. С. Касяненко. – К., 2011. – 259 с.
4. Конституція для Європи. Конституційні акти Європейського Союзу / [Пер. Г. Заворотня, Т. Качка] ; Ред. Г. Друзенко. – К. : Юстініан, 2008. – 520 с.
5. Чередниченко О. І. Євролект і проблеми його перекладу. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/evrolect.htm>.
6. Entwurfvertrag über eine Verfassung für Europa (2003/С 169/01) [Електронний ресурс] Amtsblatt der Europäischen Union. – 2003. – 105 с. – Режим доступу : [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003XX0718\(01\):DE:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003XX0718(01):DE:HTML).
7. Verfassung für Europa [Електронний ресурс] Amtsblatt der Europäischen Union. – Режим доступу : http://europa.eu/scadplus/constitution/introduction_de.htm.